

स्थानीय राजपत्र

लिम्चुडबुङ गाउँपालिका

खण्ड (१) संख्या (२) बाराहा, उदयपुर, १ नं. प्रदेश, नेपाल, अतिरिक्ताङ्क २(क)
कार्तिक ०२, २०७४ साल

भाग-१

आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षा ऐन, २०७४

लिम्चुडबुङ गाउँ सभाको बैठकबाट स्वीकृत भएको ऐन, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा १०२ को उपदफा (२) बमोजिम लिम्चुडबुङ गाउँपालिकाको स्थानीय राजपत्र सम्बन्धी कार्यविधि २०७४ अनुसार सर्वसाधारणको जानकारीका लागि प्रकाशन गरिएको छ ।

संवत् २०७४ सालको ऐन नं. ०२

आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षा ऐन, २०७४

प्रस्तावना

यस गाउँपालिका र देश विकासको लागि सबै बालबालिका र युवाका लागि उच्च गुणस्तरको जीवन पर्यन्त सिकाईद्वारा यस क्षेत्रमा आवश्यक पर्ने दक्ष, योग्य, सीपयुक्त जनशक्ति उत्पादन गर्न तथा सर्वसाधारण जनतालाई सुलभ ज्ञान दिन र संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक व्यवस्था अनुकूल सर्वसाधारण जनताको सदाचार, शिष्टाचार, र नैतिकता कायम राख्न यस गाउँपालिकामा स्थापना हुने तथा स्थापना भई सञ्चालन भैरहेका विद्यालयहरूको सुधार गर्दै गुणस्तरयुक्त विद्यालय शिक्षाको विकास गर्न वाञ्छनीय भएकोले,

“नेपालको संविधान २०७२ को धारा २२९, अनुसूची ८ को सूची नं ८” तथा “स्थानीय तहको सेवा संचालन तथा व्यवस्थापन सम्वन्धी आदेश २०७४ को दफा ३, अनुसूची २ को सूची नं (ज), र दफा ४, अनुसूची ३ को सूची नं २ (ज)” बमोजिम लिम्चुडबुङ गाउँपालिकाको गाउँ सभाले यो ऐन बनाएको छ।

परिच्छेद-१

प्रारम्भिक

१. संक्षिप्त नाम, विस्तार र प्रारम्भ

- (१) यस ऐनको नाम “आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षा ऐन २०७४” रहेको छ।
- (२) यो ऐन लिम्चुडबुङ गाउँपालिका भर लागू हुनेछ।
- (३) यो ऐन तुरून्त लागू हुनेछ।

२. परिभाषा

विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस ऐनमा;

- (क) “आधारभूत शिक्षा” भन्नाले प्रारम्भिक बाल शिक्षा देखि कक्षा आठसम्म दिइने शिक्षा सम्भन्तु पर्छ।
- (ख) “प्राथमिक शिक्षा” भन्नाले कक्षा एक देखि कक्षा पाँचसम्म दिइने शिक्षा सम्भन्तु पर्छ।

- (ग) “निम्न माध्यमिक शिक्षा” भन्नाले कक्षा छ देखि कक्षा आठसम्म दिइने शिक्षा सम्भन्तु पर्छ।
- (घ) “माध्यमिक शिक्षा” भन्नाले कक्षा नौ देखि कक्षा बाह्रसम्म दिइने शिक्षा सम्भन्तु पर्छ।
- (ङ) “पूर्व माध्यमिक शिक्षा” भन्नाले कक्षा नौ देखि कक्षा दशसम्म दिइने शिक्षा सम्भन्तु पर्छ।
- (च) “उत्तर माध्यमिक शिक्षा” भन्नाले कक्षा एघार देखि कक्षा बाह्रसम्म दिइने शिक्षा सम्भन्तु पर्छ।
- (छ) “गाउँपालिका” भन्नाले लिम्चुडबुङ गाउँपालिका सम्भन्तु पर्छ।
- (ज) “गाउँ सभा” भन्नाले लिम्चुडबुङ गाउँपालिकाको गाउँ सभालाई सम्भन्तु पर्छ।
- (झ) “विशेष शिक्षा” भन्नाले दृष्टिविहिन, बहिरा, अटिज्म, बौद्धिक अपाङ्गता, सुस्तश्रवण वा अति अशक्त अपाङ्गता भएका बालबालिकालाई छुट्टै समूहमा राखी दिइने शिक्षा सम्भन्तु पर्छ।
- (ञ) “विद्यालय शिक्षा” भन्नाले आधारभूत र माध्यमिक दुवै शिक्षा सम्भन्तु पर्छ।
- (ट) “प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा” भन्नाले प्राविधिक ज्ञान सीप तथा विषयवस्तुको सिकाई गरी प्रविधि र व्यवसायको शिक्षा प्रदान गर्न कक्षा नौ देखि कक्षा बाह्रसम्म अध्यापन गराइने शिक्षालाई सम्भन्तु पर्छ।
- (ठ) “सामुदायिक विद्यालय” भन्नाले समुदायको पहलमा स्थापना गरिएको नाफा नकमाउने प्रकृतिका नेपाल सरकारबाट नियमित रूपमा अनुदान पाउने गरी अनुमति वा स्वीकृति प्राप्त विद्यालय सम्भन्तु पर्छ।
- (ड) “संस्थागत विद्यालय” भन्नाले निजी पहलमा स्थापना गरिएका नेपाल सरकारबाट नियमित रूपमा अनुदान नपाउने गरी अनुमति वा स्वीकृति प्राप्त विद्यालय सम्भन्तु पर्छ।
- (ढ) “कर्मचारी” भन्नाले सामुदायिक विद्यालयमा कार्यरत शिक्षक बाहेकका अन्य कर्मचारी सम्भन्तु पर्छ।
- (ण) “तोकिएको वा तोकिए बमोजिम” भन्नाले यस ऐन अन्तर्गत बनेका नियममा तोकिएको वा तोकिए बमोजिम सम्भन्तु पर्छ।

- (त) “अनुमति” भन्नाले नेपाल सरकार वा गाउँपालिकाले स्थायी स्वीकृत प्रदान गरी नसकेको कुनै तोकिएको ठाउँ वा क्षेत्रमा विद्यालय खोल्न वा कक्षा थप गर्न दिएको अस्थायी स्वीकृतिलाई सम्झनु पर्छ ।
- (थ) “स्वीकृति” भन्नाले तोकिए बमोजिमको शर्त पुरा गरेको विद्यालयलाई नेपाल सरकार गाउँपालिकाले दिएको स्थायी स्वीकृतिलाई सम्झनु पर्छ ।
- (द) “आवासीय विद्यालय” भन्नाले नेपाल सरकार वा गाउँपालिकाबाट आवासीय विद्यालयको रूपमा स्वीकृत प्रदान गरिएको विद्यालयलाई सम्झनु पर्छ ।
- (ध) “शैक्षिक गुठी” भन्नाले विद्यालय सञ्चालन गर्नको लागि कुनै व्यक्तिले नाफा नलिने उद्देश्यले स्थापना गरेको सार्वजनिक वा निजी गुठी सम्झनु पर्छ ।
- (न) “स्थायी आवासीय अनुमति” भन्नाले विदेशी मुलुकले कुनै शर्त तोक्यो वा सो मुलुकमा स्थायी रूपमा बसोबास गर्न पाउने गरी नेपाली नागरिकलाई उपलब्ध गराएको डाइभर्सिटी इमिग्रेन्ट भिसा (डि.भी), परमानेन्ट रेजिडेन्ट भिसा (पी.आर.) वा ग्रेन कार्ड सम्झनु पर्छ र सो शब्दले नेपाली नागरिकलाई विदेशमा स्थायी रूपमा बसोबास गर्न दिइएको जुनसुकै नामको स्थायी आवासीय अनुमति समेतलाई जनाउँछ ।
- (प) “प्रारम्भिक बालशिक्षा” भन्नाले चार वर्ष मुनिका बालबालिकालाई दिइने एक वर्षको प्रारम्भिक बाल शिक्षा सम्झनु पर्छ ।

३. विद्यालय खोल्न अनुमति लिनुपर्ने

- (१) कुनै नेपाली नागरिकहरूको समुदायले समुदायिक विद्यालय वा नेपाली नागरिकले शैक्षिक गुठी अन्तर्गत संस्थागत विद्यालय खोल्न चाहेमा तोकिएको विवरण खुलाई गाउँपालिकाको तोकिएको अधिकारी समक्ष अनुमतिको लागि निवेदन दिनु पर्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम निवेदन परेमा सो निवेदन उपर आवश्यक जाँचबुझ गर्नेछ, र जाँचबुझ गर्दा विद्यालय खोल्न अनुमति दिन मनासिव देखिएको शर्त बन्देज पालना गर्ने गरी वडा शिक्षा समितिको सिफारिसमा तोकिएको अधिकारले अनुमति दिनेछ ।

- (३) उपदफा (२) बमोजिम अनुमति लिई खोलिएको विद्यालयले तोकिएको शर्त बन्देज पालना गरेको देखिएमा वडा शिक्षा समितिको सिफारिसमा तोकिएको अधिकारीले स्वीकृति प्रदान गर्नेछ ।
- (४) यो दफा प्रारम्भ हुँदा बखत कम्पनीको रूपमा सञ्चालनमा रहेका विद्यालयहरूले चाहेमा कम्पनी खारेज गरी शैक्षिक गुठी अन्तर्गत विद्यालय सञ्चालन गर्न तोकिएको अधिकारी समक्ष निवेदन दिन सक्नेछ ।
- (५) उपदफा (४) बमोजिम निवेदन परेमा तोकिएको अधिकारीले सो निवेदन उपर आवश्यक जाँचबुझ गर्नेछ, र जाँचबुझ गर्दा निवेदन दिने विद्यालयको माग मनासिव देखिएमा माग बमोजिम विद्यालय सञ्चालन गर्न वडा शिक्षा समितिको सिफारिसमा पुनः अनुमति तथा स्वीकृति दिनेछ ।
- (६) (२), (३) वा (५) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि देहायको विद्यालयलाई शैक्षिक गुठीको रूपमा सञ्चालन गर्न पाउने गरी अनुमति वा स्वीकृति दिइने छैनः
- (क) सरकारी वा सार्वजनिक भवनमा सञ्चालन भएका विद्यालय,
- (ख) सरकारी वा सार्वजनिक जग्गामा भवन बनाई सञ्चालन भएका विद्यालय,
- (ग) कुनै व्यक्ति वा संस्थाले विद्यालयको नाममा भवन वा जग्गा दानदातव्य दिएकोमा सो भवनमा वा त्यस्तो जग्गामा भवन बनाई सञ्चालन भएको विद्यालय ।
- (७) यस ऐन वा अन्य प्रचलित कानूनमा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि शैक्षिक गुठी अन्तर्गत विद्यालय सञ्चालन गर्दा देहाय बमोजिम गर्नुपर्नेछः
- (क) शैक्षिक गुठी सञ्चालन गर्ने गुठी सञ्चालन (ट्रष्टी) सङ्गठित संस्थाको रूपमा हुनुपर्ने,
- (ख) शैक्षिक गुठी सञ्चालन गर्दा ट्रष्टीमा सार्वजनिक गुठी भए कम्तीमा पाँच जना र निजी गुठी भए कम्तीमा तीन जना सदस्य हुनुपर्ने,
- (ग) शैक्षिक गुठीको आय व्ययको लेखा तोकिए बमोजिम खडा गरी मान्यता प्राप्त लेखा परीक्षकबाट लेखापरिक्षण गराउनु पर्ने,
- (घ) शैक्षिक गुठीको तत्काल कायम रहेका ट्रष्टीले आफ्नो जीवनकालमै वा शेषपछि गुठीयारको रूपमा काम गर्ने आफ्नो उत्तराधिकारी तोकन सक्नेछ, तर सार्वजनिक शैक्षिक गुठीको हकमा त्यस्तो उत्तराधिकारी तोकदा गाउँपालिकाको स्वीकृति लिनु पर्नेछ ।

- (८) सामाजिक, परोपकारीवा कल्याणकारी संस्थाले मुनाफा नलिने उद्देश्य राखी विद्यालय सञ्चालन गर्न चाहेमा तोकिएको अधिकारीबाट स्वीकृति लिई सार्वजनिक शैक्षिक गुठी अन्तर्गत विद्यालय सञ्चालन गर्न सक्नेछ ।
- (९) उपदफा (८) बमोजिम सञ्चालित विद्यालयले पालना गर्नुपर्ने शर्त तथा अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछन् ।
- (१०) माथिल्ला उपदफाहरूमा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि कुनै विदेशी शिक्षण संस्थासँग सम्बन्धन गर्ने गरी कसैलाई पनि विद्यालय खोल्न अनुमति वा स्वीकृति दिइने छैन तर नेपाल सरकारसँग सम्झौता भएमा त्यस्ता विद्यालयहरूलाई पनि अनुमति दिन सक्नेछ । यसरी सञ्चालित विद्यालयहरूलाई नेपाल सरकारले जुनसुकै वेला बन्द गर्न सक्नेछ ।
- (११) विद्यालय सञ्चालन तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

४. परीक्षाको सञ्चालन

विभिन्न तहको शिक्षा उत्तिर्ण तथा योग्यता परीक्षाको सञ्चालन तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

५. माध्यमिक शिक्षाको प्रकार

माध्यमिक शिक्षा देहायका प्रकारका हुनेछन्;

- (क) साधारण माध्यमिक शिक्षा,
(ख) संस्कृत माध्यमिक शिक्षा,
(ग) प्राविधिक तथा व्यवसायिक माध्यमिक शिक्षा,

६. विशेष शिक्षा, समावेशी शिक्षा, अनौपचारिक शिक्षा, निरन्तर शिक्षा, दूर शिक्षा, तथा खुल्ला शिक्षा सञ्चालन सम्बन्धी व्यवस्था

गाउँपालिकाले आवश्यक पूर्वाधारको व्यवस्था गरी विशेष शिक्षा, समावेशी शिक्षा, अनौपचारिक शिक्षा, निरन्तर शिक्षा, दूर शिक्षा सञ्चालनको व्यवस्था गर्न सक्नेछ ।

७. शिक्षाको माध्यम

- (१) विद्यालयमा शिक्षाको माध्यम नेपाली भाषा, अंग्रेजी भाषा वा दुवै भाषा हुनेछ ।

- (२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि देहायको अवस्थामा विद्यालयमा शिक्षाको माध्यम देहाय बमोजिम हुन सक्नेछ :-(
- (क) प्राथमिक शिक्षा मातृभाषामा दिन सकिनेछ ।
- (ख) गैर नेपाली नागरिकले नेपालको विद्यालयमा अध्ययन गर्दा अनिवार्य नेपाली विषयको सट्टा अन्य कुनै भाषाको विषय अध्ययन गर्न सक्नेछ ।
- (ग) भाषा विषयमा अध्ययन गराउँदा शिक्षाको माध्यम सोही भाषा हुन सक्नेछ ।
- (घ) अनिवार्य अंग्रेजी विषय अध्ययन गराउँदा माध्यम अंग्रेजी भाषामा नै गराउनु पर्नेछ ।

८. विद्यालयको पाठ्यक्रम र पाठ्यपुस्तक

विद्यालयले नेपाल सरकारले तोकेको न्यूनतम मापदण्ड नघट्ने गरी सिकाई उपलब्धि हासिल हुने गरी अध्ययन अध्यापन गराउनु पर्नेछ । विद्यालयले नेपाल सरकारले तोकेको मापदण्ड भित्र रही स्थानीय पाठ्यक्रम र पाठ्यपुस्तक लागू गर्न सक्नेछ । सो प्रयोजनको लागि गाउँपालिकाले स्थानीय पाठ्यक्रम विकास केन्द्र गठन गर्न सक्नेछ ।

९. गाउँ शिक्षा समिति

- (१) गाउँपालिका क्षेत्रभित्र सञ्चालन हुने विद्यालयको रेखदेख, समन्वय र व्यवस्थापन गर्ने कामको लागि देहाय बमोजिमको गाउँ शिक्षा समिति रहनेछ;
- (क) गाउँपालिकाको अध्यक्ष - अध्यक्ष
(ख) गाउँपालिकाको उपाध्यक्ष - सदस्य
(ग) गाउँ कार्यपालिकाले तोकेको शिक्षा हेर्ने विषयगत समितिको संयोजक - सदस्य
(घ) गाउँपालिकाले तोकेको गाउँ सभाका सदस्यहरू मध्येबाट एकजना - सदस्य
(ङ) विद्यालयका विद्यालय व्यवस्थापन समितिका अध्यक्षहरू मध्येबाट मनोनित गरेको एकजना - सदस्य
(च) समाजसेवी वा शिक्षा प्रेमीहरू मध्येबाट मनोनित गरेका कम्तीमा एकजना महिला सहित दुईजना - सदस्य

- (छ) शिक्षण पेशामा उच्च योगदान पुरयाएका सामुदायिक तथा संस्थागत विद्यालयका प्रधानाध्यापकहरू मध्येबाट मनोनित गरेको - सदस्य
- (ज) गाउँ कार्यपालिकाको कार्यकारी अधिकृत - सदस्य
- (झ) गाउँपालिकाको स्थानीय शिक्षा अधिकारी - सदस्य-सचिव
- (२) समितिका पदेन सदस्य बाहेक मनोनित सदस्यको कार्यकाल तीन (३) वर्षको हुनेछ ।
- (३) उपदफा (१) अन्तर्गत मनोनित सदस्यले र अन्य सदस्यले आफ्नो पदीय आचरण पुरा नगरेमा जुनसुकै समयमा पनि हटाउन वा बर्खास्त गर्न सकिनेछ तर त्यसरी हटाउन वा बर्खास्त गर्नु अघि मनासिव माफिको स्पष्टिकरणको मौकाबाट बञ्चित गरिने छैन ।
- (४) शिक्षा समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ;
- (क) आफ्नो कार्यक्षेत्रभित्रको शैक्षिक योजना तयार गर्ने ।
- (ख) आफ्नो क्षेत्रभित्र सञ्चालनका लागि अनुमति, स्वीकृति, विद्यालय सार्ने, गाभ्ने सम्बन्धी गाउँपालिकालाई आवश्यक राय प्रदान गर्ने ।
- (ग) विद्यालयहरूलाई आर्थिक अनुदान सम्बन्धी आवश्यक स्रोतको खोजी गर्ने ।
- (घ) आफ्नो क्षेत्रभित्र सञ्चालन हुने परीक्षालाई मर्यादित र भयरहित बनाउन सहयोग गर्ने ।
- (ङ) विद्यालयहरूको लेखा परीक्षकको नियुक्ति र पारीश्रमिक तोक्ने ।
- (च) गाउँपालिका क्षेत्रभित्र स्थापना भएका आफ्नो स्रोतका सञ्चालित सामुदायिक विद्यालयहरूको शिक्षक दरबन्दी, सेवा, सुविधा र शर्तहरू स्वीकृत गर्ने ।
- (छ) विद्यालय व्यवस्थापन समितिलाई आवश्यक निर्देशन दिने, जागरूक र सजग गराउने ।
- (ज) विद्यालयको लागि आवश्यक साधनस्रोत जुटाउने र परिचालन गर्ने, गराउने ।
- (झ) अभिभावक र शिक्षक बीच विवाद भएमा त्यसको समाधान गर्ने ।
- (ञ) शिक्षाको गुणस्तर कायम राख्ने सूचक विकास गर्ने र प्रगति मूल्याङ्कन गर्ने ।
- (ट) शिक्षाको सामाजिक परीक्षण गर्ने ।
- (ठ) सामुदायिक विद्यालयका शिक्षक तथा कर्मचारी व्यवस्थापन गर्ने ।
- (ड) विद्यालयको सुपरीवेक्षण तथा अनुगमन गर्ने गराउने ।
- (ढ) शैक्षिक गुठीसँग गर्ने सम्झौता शर्तहरू निर्धारण गर्ने ।

- (ण) शैक्षिक संस्था र शिक्षासँग आवद्ध शिक्षक कर्मचारीहरूलाई कामको आधारमा आवश्यक प्रोत्साहन, नसियत, दण्ड, कारवाही गर्ने, गराउने ।
- (त) विशेषज्ञहरूको छनौट गरेर सूची प्रकाशन गर्ने ।
- (थ) अन्य तोकिए बमोजिमका कार्यहरू गर्ने ।
- (५) स्थानीय शिक्षा अधिकारी
- (क) गाउँपालिकामा कार्यरत स्थानीय शिक्षा अधिकारी गाउँ शिक्षा समितिको सदस्य सचिवको भूमिकामा रहनेछ ।
- (ख) स्थानीय शिक्षा अधिकारीको काम, कर्तव्य र अधिकार तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

१०. शिक्षा अनुगमन समिति

- (१) विद्यालय शिक्षाको समग्र पक्षको अनुगमन गर्न देहाय बमोजिम शिक्षा अनुगमन समिति गठन हुनेछ;
- (क) गाउँ कार्यपालिकाको सदस्यहरू मध्ये शिक्षा हेर्ने प्रमुख - अध्यक्ष
- (ख) गाउँ सभाका सदस्यहरू मध्येबाट गाउँ कार्यपालिकाले तोकेको एकजना - सदस्य
- (ग) गाउँ शिक्षा समितिले तोकेको पूर्व शिक्षकहरू मध्येबाट एकजना - सदस्य
- (घ) गाउँ शिक्षा समितिले तोकेको लेखापालन सम्बन्धी ज्ञान भएका मध्ये एक जना - सदस्य
- (ङ) शिक्षक युनियनका गाउँपालिकाको प्रमुख - सदस्य
- (च) समितिले मनोनयन गरेको गाउँपालिकाको निर्वाचित महिलाहरू मध्यबाट एक जना - सदस्य
- (छ) गाउँ शिक्षा अधिकारी - सदस्य-सचिव
- (२) शिक्षा अनुगमन समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

११. घुम्ति विद्यालय सञ्चालन गर्न सक्ने

गाउँपालिकाको तर्फबाट वातावरणीय तथा प्राकृतिक प्रकोपका कारण सिर्जित समस्याको पहिचान गरी तोकिए बमोजिमको घुम्ति विद्यालयहरू सञ्चालन गर्न सक्नेछ ।

१२. **सामुदायिक सिकाई केन्द्र सञ्चालन गर्न सक्ने**
गाउँपालिकाले समुदायमा साक्षरता, सीप विकास र निरन्तर सिकाई समेतको काम गर्न तोकिए बमोजिम सामुदायिक सिकाई केन्द्र सञ्चालन गर्न सक्नेछ ।
१३. **स्थानीय अध्यापन अनुमति पत्र लिनु पर्ने**
विद्यालयले सामुदायिक श्रोतबाट करारमा नियुक्ति हुन तोकिए बमोजिमको स्थानीय अध्यापन अनुमति पत्र लिएर मात्र उम्मेदवार हुन योग्य हुनेछन् । नेपाल सरकारबाट अध्यापन अनुमति प्राप्त उम्मेदवारलाई यो दफा लागू हुने छैन ।
१४. **अनुदानको व्यवस्था**
(१) यो ऐन प्रारम्भ हुँदाका बखत दिदै आएको अनुदान रकममा कटौती नहुने गरी तोकिएको सूत्रको आधारमा गाउँपालिकाले सामुदायिक विद्यालयलाई अनुदान दिनेछ तर कुनै विद्यालयले तोकिएको शैक्षिकस्तर कायम गर्न नसकेमा त्यस्ता विद्यालयलाई दिँइदै आएको अनुदान रकममा तोकिए बमोजिम कटौती गर्न सकिनेछ ।
(२) सामुदायिक विद्यालयहरूलाई तोकिए बमोजिम अनुदान उपलब्ध गराउन सक्नेछ ।
१५. **छात्रवृत्तिको व्यवस्था गर्न सक्ने**
गाउँपालिकाले विद्यालयमा भर्ना हुने विद्यार्थीलाई तोकिए बमोजिम छात्रावृत्तिको व्यवस्था गर्न सक्नेछ ।
१६. **प्रारम्भिक बाल विकास केन्द्रलाई अनुदान दिन सक्ने**
गाउँपालिकाले प्रारम्भिक बाल विकास केन्द्रलाई तोकिए बमोजिमको अनुदान रकम दिन सक्नेछ ।
१७. **प्रारम्भिक बाल शिक्षा सम्बन्धी व्यवस्था**
प्रारम्भिक बाल शिक्षाको सञ्चालन तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

१८. **विद्यालय व्यवस्थापन समिति**
(१) सामुदायिक विद्यालयको सञ्चालन, रेखदेख र व्यवस्थापन गर्नको लागि प्रत्येक विद्यालयमा देहायका सदस्यहरू रहेको एक विद्यालय व्यवस्थापन समिति रहनेछ;
(क) सदस्यहरूले यसै दफाको उपदफा (१) को (ख) र (घ)मध्येबाट छानेको व्यक्ति - अध्यक्ष
(ख) अभिभावकले आफूहरूमध्येबाट छानी पठाएको कम्तीमा दुईजना महिला सहित चार जना - सदस्य
(ग) विद्यालय रहेको सम्बन्धित वडाका जनप्रतिनिधिहरू मध्येबाट गाउँ शिक्षा समितिले मनोनयन गरेको एकजना- सदस्य
(घ) विद्यालयका संस्थापक, स्थानीय बुद्धिजिवी, शिक्षाप्रेमी, विद्यालयलाई निरन्तर उल्लेख्य सहयोग गरेका व्यक्तिहरू मध्येबाट विद्यालय व्यवस्थापन समितिले मनोनित गरेको एकजना महिला सहित दुईजना - सदस्य
(ङ) विद्यालय शिक्षकहरूले आफूहरू मध्येबाट छानी पठाएको एक जना - सदस्य
(च) विद्यालयको प्रधानाध्यापक - सदस्य-सचिव
(२) प्राविधिक र व्यावसायिक विषयमा अध्ययन वा तालिम गराइने माध्यमिक विद्यालयको विद्यालय व्यवस्थापन समितिमा गाउँपालिका क्षेत्रभित्रका सम्बन्धित विषय तथा व्यवसायसँग आवद्धहरूमध्ये शिक्षा समितिले मनोनित गरेको एक जना सदस्य रहनेछ ।
(३) विशेष शिक्षा सञ्चालन गर्ने विद्यालयको व्यवस्थापन समितिमा कम्तीमा पचास प्रतिशत सदस्यहरू अपाङ्गता भएका व्यक्तिको अभिभावकहरू सदस्य रहनेछन् ।
(४) व्यवस्थापन समितिको म्याद सकिनु भन्दा कम्तीमा एक महिना अगावै नयाँ व्यवस्थापन समितिको गठन बहालवाला व्यवस्थापन समितिले गरी पदभार हस्तान्तरण गर्नुपर्नेछ । यसो हुन नसकेमा वा व्यवस्थापन समिति गठन विवादित भएमा तोकिए बमोजिम व्यवस्थापन समितिको गठन गाउँ शिक्षा समिति स्वयंले गर्नेछ ।

- (५) व्यवस्थापन समिति गठन सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।
- (६) संस्थागत विद्यालयको सञ्चालन, रेखदेख र व्यवस्थापन गर्नका लागि प्रत्येक विद्यालयमा देहायका सदस्यहरू रहेको एक विद्यालय व्यवस्थापन समिति रहनेछ;
- (क) विद्यालयको संस्थापक वा लगानीकर्ताहरू मध्येबाट सम्बन्धित विद्यालयको सिफारिसमा गाउँ शिक्षा समितिबाट मनोनित भएका व्यक्ति - अध्यक्ष
- (ख) अभिभावकहरू मध्येबाट विद्यालय व्यवस्थापन समितिले मनोनित गरेको एक जना - सदस्य
- (ग) स्थानीय शिक्षा प्रेमी वा समाजसेवीहरू मध्येबाट गाउँ शिक्षा समितिले मनोनित गरेको एकजना - सदस्य
- (घ) सम्बन्धित क्षेत्रको विद्यालय निरीक्षक - सदस्य
- (ङ) सम्बन्धित विद्यालयको शिक्षकहरूले आफूहरू मध्येबाट छानी पठाएको एकजना - सदस्य
- (च) विद्यालय रहेको सम्बन्धित वडाका जनप्रतिनिधिहरू मध्येबाट वडा समितिको सिफारिसमा गाउँ शिक्षा समितिले मनोनयन गरेको एकजना - सदस्य
- (छ) विद्यालयको प्रधानाध्यापक - सदस्य-सचिव
- (७) उपदफा (१), (२) र (३) बमोजिम छानिएका वा मनोनित अध्यक्ष वा सदस्यको पदावधि तीन (३) वर्षको हुनेछ । त्यस्ता अध्यक्ष वा सदस्यले आफ्नो पद अनुसारको आचरण नगरेको देखिएमा गाउँ शिक्षा समितिले निजलाई जुनसुकै बखत पदबाट हटाउन सक्नेछ तर त्यसरी पदबाट हटाउनु अघि वा समिति विघटन गर्नु अघि आफ्नो सफाई पेश गर्ने मौकाबाट बञ्चित गरिने छैन ।
- (८) सामुदायिक विद्यालयको विद्यालय व्यवस्थापन समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ;
- (क) विद्यालय सञ्चालनको लागि प्राप्त साधन र स्रोतको परिचालन गर्ने ।
- (ख) विद्यालयको चल, अचल, सम्पतिको लगत राख्ने, राख्न लगाउने र सुरक्षा गर्ने ।

- (ग) विद्यालयको शैक्षिक, भौतिक तथा आर्थिक तथ्यांक र विवरण अद्यावधिक गराई राख्ने ।
- (घ) विद्यालयको वार्षिक बजेट स्वीकृत गर्ने र त्यसको जानकारी गाउँपालिकालाई दिने ।
- (ङ) विद्यालयमा स्वच्छ, शैक्षिक वातावरण कायम राख्न राजनैतिक, धार्मिक वा साम्प्रदायिक भावनाको आधारमा विद्यालयको वातावरण धमिल्याउन नदिने ।
- (च) विद्यालय व्यवस्थापन समितिको सचिवालय व्यवस्थित गर्ने, गराउने ।
- (छ) विद्यालयमा आवश्यक पर्ने अध्यापन अनुमति पत्र लिई प्रचलित कानून बमोजिम शिक्षक सेवा आयोगबाट सिफारिस भएका शिक्षक पदको लागि योग्य उमेद्वारलाई अध्यापक तथा गाउँपालिकाबाट स्वीकृत दरवन्दीका कर्मचारीको व्यवस्थापन गर्ने ।
- (ज) गाउँपालिकाबाट खटिएका शिक्षक तथा कर्मचारीलाई हाजिर गराई काममा लगाउने ।
- (झ) रजिष्टर्ड लेखापरिक्षकबाट विद्यालयको वार्षिक लेखापरिक्षण गराउने ।
- (ञ) लेखापरिक्षकको प्रतिवेदन अनुसार तत्काल आवश्यक कारवाही गर्ने र त्यसको प्रतिवेदन गाउँ शिक्षा समितिमा पेश गर्ने ।
- (ट) तोकिए बमोजिमका क्षेत्रसँग सम्बन्धित गाउँपालिका र गाउँ शिक्षा समितिले दिएको निर्देशनहरूको पालना गर्ने ।
- (ठ) तोकिए बमोजिम दरवन्दीका शिक्षकलाई विभागीय कारवाही गर्ने ।
- (ड) विद्यालयको आन्तरिक श्रोतबाट खर्च व्यहोर्ने गरी नियुक्त वा बढुवा गरेका शिक्षकको लागि सेवा शर्त र सुविधा तोक्ने र तोकिए बमोजिमको पारिश्रमिक तथा सुविधाको व्यवस्था गर्ने ।
- (९) संस्थागत विद्यालयको विद्यालय व्यवस्थापन समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ;
- (क) विद्यालय सञ्चालनको लागि प्राप्त साधन र स्रोतको परिचालन गर्ने ।
- (ख) विद्यालयको लागि आवश्यक भौतिक साधनको व्यवस्था गर्ने ।
- (ग) विद्यालयको चल अचल सम्पतिको सुरक्षा र संरक्षण गर्ने ।
- (घ) विद्यालय स्वच्छ, शैक्षिक वातावरण कायम राख्ने ।
- (ङ) विद्यालयले गाउँपालिकाले तोके बमोजिमको पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक अनिवार्य रूपमा लागू गर्ने ।

- (च) अध्यापन अनुमति पत्र लिई प्रचलित कानून बमोजिम शिक्षक पदको लागि उम्मेदवार हुन योग्यता पुरा गरेका व्यक्तिलाई शिक्षक पदमा नियुक्ति गर्ने ।
- (छ) नेपाल सरकारले तोकेको न्यूनतम तलव स्केलमा नघटाई शिक्षकलाई तलव दिने ।
- (ज) अनुशासनहीन शिक्षक उपर कारवाही गर्ने ।
- (झ) शिक्षा ऐन तथा नियमावली तथा अन्य कानूनमा उल्लेखित व्यवस्थाका अतिरिक्त गाउँपालिकाबाट जारी शिक्षा क्षेत्रसँग सम्बन्धित सबै नियम, नीति तथा निर्देशनहरूको पालना गर्ने ।
- (ञ) शैक्षिक गुठी अन्तर्गत सञ्चालन भएका विद्यालयको सञ्चालन, रेखदेख र व्यवस्थापन सम्बन्धी व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।
- (१०) विद्यालय व्यवस्थापन समितिको अन्य काम, कर्तव्य, अधिकार र बैठक सम्बन्धी कार्यविधि तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

१९. विद्यालय व्यवस्थापन समिति विघटन गर्न सकिने

- (१) कुनै विद्यालयको व्यवस्थापन समितिले तोकिएको जिम्मेवारी पुरा गर्न नसकेको निष्कर्ष वडा शिक्षा समिति वा शिक्षा अनुगमन समिति वा गाउँ शिक्षा समितिले निकाली सिफारिस गरेमा सोको कारण खुलाई गाउँपालिकाले त्यस्तो विद्यालय व्यवस्थापन समिति तोकिएको प्रक्रिया पुर्‍याई विघटन गर्न सक्नेछ तर त्यसरी विघटन गर्नु अघि विद्यालय व्यवस्थापन समितिलाई आफ्नो सफाई पेश गर्ने मनासिव मौका दिनु पर्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम विद्यालय व्यवस्थापन समिति विघटन भएपछि अर्को विद्यालय व्यवस्थापन समिति गठन नभएसम्म वा अन्य कुनै कारणले विद्यालय समिति गठन नभएसम्म विद्यालय व्यवस्थापन समितिको काम गर्न गाउँपालिकाले एक अस्थायी विद्यालय व्यवस्थापन समिति गठन गर्न सक्नेछ ।
- (३) यो ऐन तथा ऐन बमोजिम नियमावली जारी भएपछि सबै विद्यालयहरूले बढिमा एक महिनाभित्र यस ऐन बमोजिम विद्यालय व्यवस्थापन समिति गठन गरी सक्नु पर्नेछ । विशेष परिस्थितिमा विद्यालयको अनुरोधमा तोकिएको अधिकारीले एक महिनासम्मको समयावधि थप गर्न सक्नेछ ।

२०. विद्यालयको विधान

- (१) यो ऐन र प्रचलित कानूनको अधिनमा रही प्रत्येक सामुदायिक विद्यालयले विद्यालयको लक्ष्य, मूल्य मान्यता, सञ्चालन प्रक्रिया लगायतका अन्य सान्दर्भिक विषयवस्तु समावेश गरिएको विधान अभिभावक सभाबाट पारित गराई लागू गर्नुपर्नेछ ।
- (२) अभिभावक सभाले आवश्यकता अनुसार विधान संशोधन गर्न सक्नेछ ।
- (३) विधान अनुसार विद्यालय सञ्चालन गर्नु व्यवस्थापन समिति, प्रधानाध्यापक लगायत अन्य सबैको कर्तव्य हुनेछ ।
- (४) अध्यावधिक विधानको प्रतिलिपी पारित भएको मितिबाट सात (७) दिनभित्र व्यवस्थापन समितिले गाउँपालिका कार्यालयमा पेश गर्नुपर्नेछ ।
- (५) विद्यालयको विधान सार्वजनिक दस्तावेज हुनेछ र सो जो कोहीले पनि हेर्न पाउनु पर्नेछ ।

२१. वडा शिक्षा समिति

- (१) वडास्तरमा देहाय बमोजिमको वडा शिक्षा समिति गठन हुनेछ;
- (क) वडा समितिको अध्यक्ष - अध्यक्ष
- (ख) वडाको निर्वाचित महिला सदस्य - सदस्य
- (ग) वडा समितिका निर्वाचित महिला सदस्यहरू मध्ये वडा समितिको बैठकले तोकेको एक जना - सदस्य
- (घ) वडा भित्रको अगुवा विद्यालयको प्रधानाध्यापक - सदस्य
- (ङ) विद्यालय व्यवस्थापन समितिका अध्यक्षहरू मध्ये वडा समितिको बैठकले तोकेको एकजना - सदस्य
- (च) वडाभित्र शिक्षाप्रेमीहरू मध्येबाट वडा समितिले तोकेको एक जना - सदस्य
- (छ) समितिको बैठकले चयन गरेको सदस्यहरूमध्ये एकजना - सदस्य-सचिव
- (२) वडा शिक्षा समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

२२. गाउँपालिका शिक्षा विकास कोष

- (१) सामुदायिक विद्यालयको भौतिक पूर्वाधार विकासमा सहयोग पुऱ्याउन तथा त्यस्ता विद्यालयमा शैक्षिक गुणस्तर अभिवृद्धि गर्नको लागि गाउँपालिकास्तरमा एक गाउँ शिक्षा विकास कोष रहनेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिमको कोषमा देहायका रकमहरू रहनेछन्;
 - (क) नेपाल सरकारबाट प्राप्त अनुदान रकम,
 - (ख) प्रदेश सरकारबाट प्राप्त अनुदान रकम,
 - (ग) गाउँपालिकाबाट प्राप्त अनुदान रकम,
 - (घ) संस्थागत विद्यालयबाट प्राप्त विद्यालयको वार्षिक कूल आम्दानी मध्ये तोकिए बमोजिमको रकम,
 - (ङ) चन्दाबाट प्राप्त रकम,
 - (च) अन्य स्रोतबाट प्राप्त रकम ।

२३. कोष सञ्चालक समिति

- (१) कोष सञ्चालक समिति तोकिए बमोजिम हुनेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिमको कोष सञ्चालक समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार तथा बैठक सम्बन्धी कार्यविधि तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

२४. विद्यालय कोष

- (१) प्रत्येक विद्यालयमा एउटा विद्यालय कोष हुनेछ, जसमा देहाय बमोजिमको स्रोतबाट प्राप्त रकम सो कोषमा दाखिला हुनेछ :
 - (क) नेपाल सरकार, प्रादेशिक सरकार र गाउँपालिकाबाट प्राप्त रकम,
 - (ख) गाउँपालिका शिक्षा कोषबाट प्राप्त रकम,
 - (ग) शुल्क तथा सहयोगबाट प्राप्त रकम,
 - (घ) चन्दा वा दान दातव्यबाट प्राप्त रकम,
 - (ङ) अन्य स्रोतबाट प्राप्त रकम ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिमको कोषको सञ्चालन र लेखापरिक्षण तथा सामाजिक लेखा परीक्षण तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

२५. गाउँपालिकाले निर्देशन दिन सक्ने

- (१) गाउँपालिकाले तोकिएको क्षेत्रसँग सम्बन्धित आवश्यक निर्देशनहरू विद्यालय व्यवस्थापन समितिलाई दिन सक्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम दिइएको निर्देशनको पालना गर्नु विद्यालय व्यवस्थापन समितिको कर्तव्य हुनेछ ।

२६. गा.पा.ले विद्यालय सार्न, गाभ्न, नाम परिवर्तन गर्न वा बन्द गर्न सक्ने

गाउँपालिकाले हाल सञ्चालन भइरहेका ३० मिनेटको हिंडाईको दुरी नजिकमा रहेका कुनै विद्यालयलाई एक स्थानबाट अर्को स्थानमा सार्न वा दुई वा दुईभन्दा बढी विद्यालयलाई गाभी एउटा विद्यालय कायम गर्न वा विद्यालयको नाम परिवर्तन गर्न वा विद्यालय बन्द गर्न वा तोकिएको ठाउँ वा क्षेत्रमा विद्यालय खोल्न वा विद्यालयमा कक्षा थप गरी सञ्चालन गर्न अनुमति वा स्वीकृति दिन सक्नेछ ।

२७. विद्यालयको सम्पत्ति

- (१) सामुदायिक विद्यालयको हकभोगमा रहेको सम्पत्ति सार्वजनिक सम्पत्ति मानिनेछ । यस ऐन बमोजिम अनुमति वा स्वीकृति रद्द गरिएको वा कुनै विद्यालयमा गाभिएको सामुदायिक विद्यालयको सम्पत्ति गाउँपालिकाले अन्य विद्यालयको काममा प्रयोगमा नआउने भएमा प्रचलित कानून बमोजिम बेचबिखन गरी प्राप्त भएको रकम सम्बन्धि गाउँपालिका शिक्षा कोषमा जम्मा गर्नेछ ।
- (२) शैक्षिक गुठी अन्तर्गत सञ्चालित संस्थागत विद्यालयको सम्पत्ति सोही विद्यालयको नाममा रहनेछ । कुनै विद्यालय सार्वजनिक शैक्षिक गुठीको रूपमा सञ्चालन गरिएकोमा त्यस्तो विद्यालयको सम्पत्ति सार्वजनिक सम्पत्ति मानिनेछ, र त्यस्तो सम्पत्तिको स्वरूप परिवर्तन गर्न पाइने छैन ।
- (३) कम्पनी अन्तर्गत सञ्चालित संस्थागत विद्यालयको सम्पत्ति सोही कम्पनीको नाममा रहनेछ ।
- (४) संस्थागत विद्यालयले कुनै व्यक्ति वा संघ संस्थासँग दान दातव्यको रूपमा कुनै किसिमको चल, अचल सम्पत्ति प्राप्त गर्नु अघि नेपाल सरकारको पूर्व स्वीकृति लिनु पर्नेछ ।
- (५) नेपाल सरकारको स्वीकृतिमा प्राप्त गरेको सम्पत्ति नेपाल सरकारको स्वीकृति बेगर बेचबिखन गर्न पाइने छैन ।

२८. विद्यालयलाई छुट र सुविधा

- (१) प्रचलित कानूनमा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि सामुदायिक विद्यालय र शैक्षिक गुठीको रूपमा सञ्चालित संस्थागत विद्यालयको नाममा जुनसुकै लिखत पारित गर्दा रजिष्ट्रेशन दस्तुर लाग्ने छैन ।
- (२) उपदफा (१) मा लेखिएदेखि बाहेक अन्य विद्यालयको नाममा कुनै लिखत पारित गर्दा नेपाल सरकारले तोकिएको आधारमा रजिष्ट्रेशन दस्तुर छुट दिन सक्नेछ ।
- (३) सामुदायिक विद्यालय र शैक्षिक गुठीको रूपमा सञ्चालित संस्थागत विद्यालयलाई दिइने अन्य छुट र सुविधा तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

२९. अनुमति वा स्वीकृति रद्द गर्ने

कुनै संस्थागत विद्यालयले यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम विपरित अन्य कुनै काम गरेमा तोकिएको अधिकारीले त्यस्तो विद्यालयलाई प्रदान गरिएको अनुमति वा स्वीकृति रद्द गर्नेछ तर त्यसरी अनुमति वा स्वीकृति रद्द गर्नु अघि सम्बन्धित विद्यालयलाई आफ्नो सफाई पेश गर्ने मौकाबाट बञ्चित गरिने छैन ।

३०. विद्यालयको वर्गिकरण

विद्यालयलाई तोकिएको आधारमा वर्गिकरण गरिनेछ ।

३१. विद्यालयलाई सुरक्षित क्षेत्रको रूपमा कायम गर्नुपर्ने

- (१) विद्यालयमा स्वतन्त्र र भयरहित रूपमा अध्ययन, अध्यापन गर्ने वातावरण सृजना गर्न तथा विद्यालयभित्र कुनै पनि किसिमको अवाञ्छित क्रियाकलाप हुन नदिने गरी विद्यालयलाई सुरक्षित क्षेत्र कायम गर्नु पर्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम सुरक्षित क्षेत्र कायम गर्दा विद्यालयले पालना गर्नु पर्ने शर्त तथा मापदण्ड तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

३२. शुल्क सम्बन्धि व्यवस्था

- (१) नेपाल सरकारले निःशुल्क शिक्षा घोषणा गरेको विद्यालय शिक्षाका लागि सामुदायिक विद्यालयले विद्यार्थीको नाममा कुनै किसिमको शुल्क लिन पाउने छैन ।

- (२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि कुनै अभिभावकले आफ्नो इच्छाले दिएको दान, उपहार, चन्दा वा सहयोग सामुदायिक विद्यालयले लिन सक्नेछ ।
- (३) सबै बालबालिकालाई आधारभूत तहसम्मको शिक्षा अनिवार्य र निःशुल्क तथा माध्यमिक तहसम्म निःशुल्क शिक्षा प्रदान गर्नको लागि गाउँपालिकाले आवश्यक स्रोतको व्यवस्था गर्नेछ ।
- (४) उपदफा (१) बमोजिम निःशुल्क शिक्षा घोषणा गरेको विद्यालय शिक्षा बाहेकको अन्य विद्यालय शिक्षामा अध्ययन गर्ने विद्यार्थीसँग लिइने शुल्क तोकिएको आधारमा निर्धारण गरिनेछ ।
- (५) विद्यालयले विद्यार्थीलाई कुनै कक्षामा भर्ना गर्दा एक पटक भर्ना शुल्क लिइ सकेपछि पुनः सोही विद्यालयको अर्को कक्षामा भर्ना गर्नको लागि कुनै किसिमको शुल्क लिन पाउने छैन ।
- (६) विद्यालयले विद्यालयको भौतिक संरचना निर्माण गर्नको लागि विद्यार्थीसँग कुनै किसिमको शुल्क लिन पाउने छैन ।
- (७) संस्थागत विद्यालयले विद्यार्थीसँग लिन पाउने शुल्क तोकिएको अधिकारीबाट स्वीकृत गराई निर्धारण गर्नु पर्नेछ । त्यसरी शुल्क निर्धारण सम्बन्धमा स्वीकृति दिँदा तोकिएको अधिकारीले विद्यालयले उपलब्ध गराएको सुविधाको आधारमा दिनेछ ।
- (८) कुनै विद्यालयले यस ऐन विपरित विद्यार्थीसँग कुनै शुल्क लिएमा तोकिएको अधिकारीले त्यस्तो शुल्क सम्बन्धित विद्यार्थीलाई फिर्ता गर्न लगाउनु पर्नेछ ।
- (९) यस ऐन विपरित शुल्क लिन विद्यालयलाई तोकिएको अधिकारीले एक लाख रूपैयाँसम्म जरिवाना गर्न सक्नेछ ।

३३. शिक्षक युनियन, शिक्षक तथा कर्मचारीको पदीय आचरण तथा अन्य व्यवस्था

- (१) सामुदायिक विद्यालयका शिक्षकहरूको पेशागत हकहितको सम्बन्धमा कार्य गर्न तोकिए बमोजिम एक शिक्षक युनियन रहनेछ ।
- (२) देहायको अवस्थामा शिक्षक वा कर्मचारीलाई विद्यालयको व्यवस्थापन समितिले पदबाट हटाउन गाउँपालिकामा सिफारिस गर्नेछ;

- (क) तोकिए बमोजिमका पदीय दायित्व पुरा नगरेमा,
 (ख) बिना सूचना लगातार पन्ध्र दिनभन्दा बढी समय विद्यालयमा अनुपस्थित रहेमा,
 (ग) विद्यालयमा मादक पदार्थ सेवन गरी आएको कुरा प्रमाणित भएमा,
 (घ) नैतिक पतन देखिने कुनै फोजदारी अभियोगमा अदालतबाट सजाय पाएमा,
 (ङ) सामुदायिक विद्यालयका शिक्षक वा कर्मचारीले कार्यालय समयमा अन्यत्र अध्यापन वा काम गरेमा वा अन्य कुनै व्यवसायिक क्रियाकलाप गरेमा,
 (च) शिक्षक वा कर्मचारी राजनीतिक दलको कार्यकारिणी सदस्य रहेको पाइएमा वा खुलेआम कुनै राजनैतिक दलको पक्षमा वा विपक्षमा बहस विमर्श वा ओकालत गरेको प्रमाणित भएमा ।
 (छ) शिक्षक वा कर्मचारीले व्यवसायिक हकहितका नाममा अमूक राजनैतिक दलको मात्र हित वा विरोधमा कार्य गर्ने संगठनका गतिविधिमा कार्यालयको समयमा संलग्न भएमा ।
 (२) उपदफा (२) बमोजिम वा अन्य माध्यमले कुनै शिक्षक वा कर्मचारीलाई पदबाट हटाउनु पर्ने एथेष्ट प्रमाण प्राप्त भएमा गाउँपालिकाले निजलाई पदबाट हटाउन सक्नेछ, तर कार्यरत शिक्षकलाई हटाउनु अघि मनासिव माफिको स्पष्टिकरणको मौका भने प्रदान गरिने छ ।

स्पष्टिकरण: यस खण्डको प्रयोजनको लागि “कार्यकारिणी समिति” भन्नाले राजनैतिक दलको विधान बमोजिम गठित केन्द्रीयस्तर, प्रदेशस्तर, जिल्लास्तर वा स्थानीयस्तरका कार्यकारिणी समिति सम्भन्नु पर्छ ।

३४. स्थायी आवासीय अनुमति लिन नहुने

सामुदायिक विद्यालयमा कार्यरत शिक्षक वा कर्मचारीहरूले कुनै पनि देशको स्थायी आवासीय अनुमति लिन वा त्यस्तो अनुमति प्राप्त गर्नको लागि आवेदन दिन हुँदैन । स्थायी आवासीय अनुमति लिएका तथा लिन आवेदन दिने शिक्षक वा कर्मचारीहरूलाई दण्ड तथा सजाय तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

३५. शैक्षिक योग्यता

विद्यालयको शिक्षकको लागि चाहिने शैक्षिक योग्यता तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

३६. शिक्षक विद्यार्थीको अनुपात मिलाउनु पर्ने

गाउँपालिकाले प्रत्येक विद्यालयमा नियमित अध्ययन गर्ने विद्यार्थी संख्या र विषयका आधारमा तोकिए बमोजिम विद्यार्थी तथा शिक्षकको अनुपात कायम गर्नु पर्नेछ ।

३७. शिक्षकलाई अन्य काममा लगाउन नहुने

- (१) सामुदायिक विद्यालयको शिक्षकलाई शिक्षा प्रदान गर्ने वा विद्यालय प्रशासन सम्बन्धी काममा बाहेक अन्य काममा लगाउनु हुँदैन ।
 (२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि विद्यालयको पठन पाठनमा बाधा नपर्ने गरी राष्ट्रिय जनजागरण, निर्वाचन सम्बन्धि काम, दैवी प्रकोप उद्धार वा नेपाल सरकार र गाउँपालिकाले तोकेको अन्य कुनै काममा खटाउन सकिनेछ ।

३८. अदालत आदेशबाट पुनःबहाली हुन सक्ने

- (१) दफा ३३ मा उल्लेखित भएका कुनै वा केही आरोपमा सजाय भई नोकरीबाट हटाइएको वा बर्खास्त भएका शिक्षक/कर्मचारी अदालतको ओदश वा फैसला बमोजिम मात्र नोकरीमा पुनःबहाली हुन सक्नेछ ।
 (२) उपदफा (१) बमोजिम पुनःबहाली भएको शिक्षकले नोकरीबाट हटेदेखि पुनः बहाली भएको मितिसम्मको पूरा तलब, भत्ता र तलब वृद्धि पाउने भए सो समेत पाउनेछ ।

३९. शिक्षकको नियुक्ति र सरुवा

- (१) विद्यालयमा रिक्त राहत शिक्षक दरवन्दीमा, अस्थायी तथा करार नियुक्तिको व्यवस्था तथा परीक्षा गाउँपालिकामा नै हुनेछ ।
 (२) उपदफा १ को प्रयोजनको लागि देहायका सदस्यहरू रहेको एक शिक्षक छनौट समितिको गठन गरिने छ ।
 (क) गाउँपालिकाको शिक्षा क्षेत्र हेर्ने विषयगत समितिको संयोजक - अध्यक्ष
 (ख) सम्बन्धित विद्यालयको विद्यालय व्यवस्थापन समितिको अध्यक्ष - सदस्य
 (ग) गाउँपालिका हेर्ने तोकिएको विद्यालय निरीक्षक - सदस्य

- (घ) गाउँपालिकाले तोकेको सम्बन्धित विषय र तहको विषय विशेषज्ञ २ जना - सदस्य
- (ङ) सम्बन्धित विद्यालयको प्रधानाध्यापक - सदस्य-सचिव
- (३) तर उपदफा २ को (घ) को सन्दर्भमा यस्तो विषय विशेषज्ञ गाउँपालिकाकाले नतोके सम्म जिल्ला शिक्षा कार्यलयले तोकेको व्यक्तिलाई नियुक्त गर्न वा जिम्मेवारी दिन बाधा पुगेको मानिने छैन ।
- (४) सुरूवा हुन आवेदन दिने दरवन्दीमा कार्यरत शिक्षकलाई गाउँपालिकाभित्रका कार्यरत विद्यालयको व्यवस्थापन समिति र सुरूवा हुने विद्यालयको व्यवस्थापन समितिको सहमतिमा कक्षा सञ्चालनमा बाधा नपर्ने गरी गाउँ शिक्षा समितिले तोकिए बमोजिमको प्रक्रिया अपनाई रिक्त दरवन्दीमा सुरूवा गर्न सक्नेछ ।
- ५) सुरूवा हुन आवेदन दिने दरवन्दीमा कार्यरत शिक्षकलाई गाउँपालिकाभित्रका कार्यरत विद्यालयको विद्यालयको व्यवस्थापन समितिको सहमतिमा कक्षा सञ्चालनमा बाधा नपर्ने गरी गाउँपालिकाले अर्को गाउँपालिकामा सुरूवाको लागि सहमति दिन सक्नेछ ।
- ४०. दरवन्दी मिलान**
- (१) तोकिएको मापदण्डको आधारमा बढी दरवन्दी भएको विद्यालयबाट कम दरवन्दी भएको विद्यालयमा तोकिएको अधिकारीले तोकिएको प्रक्रिया पूरा गरी सार्न सक्नेछ ।
- ४१. संस्थागत विद्यालयले छात्रवृत्ति उपलब्ध गराउनुपर्ने**
- १) संस्थागत विद्यालयले विद्यालयमा भर्ना भएका कुल विद्यार्थी संख्याको कम्तीमा दश प्रतिशतमा नघट्ने गरी तोकिएबमोजिम आर्थिक रूपमा विपन्न, अपाङ्गता भएकाहरू, महिला, दलित वा जनजाति विद्यार्थीलाई छात्रवृत्ति उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।
- २) उपदफा (१) बमोजिम छात्रवृत्तिको लागि विद्यार्थी छनौट गर्न प्रत्येक विद्यालयमा विद्यालयको प्रधानाध्यापक, गाउँपालिकाको प्रतिनिधि र विद्यालय व्यवस्थापन समितिमा रहेका अभिभावकको प्रतिनिधि रहेको एक छात्रवृत्ति छनौट समिति रहनेछ ।

- (३) समितिले छनौटको लागि आधार, शर्त र प्रक्रिया तयार गरी सो विद्यालय व्यवस्थापन समितिबाट स्वीकृत गराई सार्वजनिक समेत गर्नु पर्नेछ ।
- ४) समितिले छात्रवृत्तिको लागि छनौटको नतिजा आधार सहित सार्वजनिक गर्नु पर्नेछ ।
- ४२. तलव भत्ता नपाउने र सेवा अवधि गणना नहुने**
- दफा ३८ मा उल्लेखित अवस्थामा वा नियमानुसार विदा स्वीकृत गराई वसेको अवस्थामा बाहेक विद्यालयमा अनुपस्थित रहेका शिक्षकले अनुपस्थित अवधिको तलव, भत्ता पाउने छैनन् र त्यस्तो अवधि निजको सेवामा समेत गणना हुने छैन ।
- ४३. प्रधानाध्यापक तथा कर्मचारी सम्बन्धी व्यवस्था**
- (१) सामुदायिक विद्यालयमा एक प्रधानाध्यापक र गाउँपालिकाले स्वीकृत गरे बमोजिमको संख्यामा कर्मचारीको दरवन्दी रहनेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिमका प्रधानाध्यापक तथा कर्मचारी नियुक्ति, सेवाको शर्त र सुविधा सम्बन्धी व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।
- ४४. विद्यार्थीलाई निष्काशन गर्न, शारीरिक वा मानसिक दुर्व्यवहार गर्न नहुने**
- (१) कुनै पनि विद्यार्थीलाई विद्यालयबाट निष्काशन गर्न पाइने छैन ।
- (२) विद्यालयमा अध्ययनरत विद्यार्थीलाई शारीरिक वा मानसिक यातना दिन वा दुर्व्यवहार गर्न पाइने छैन ।
- ४५. शैक्षिक परामर्श सेवा, विदेशी शैक्षिक कार्यक्रम वा शिक्षण कोर्स संचालन**
- (१) कसैले पनि यस ऐन बमोजिम अनुमति नलिई शैक्षिक परामर्श सेवा त्रिज कोर्स भाषा शिक्षण कक्षा वा पूर्व तयारी कक्षा वा विदेशी मुलुकमा संचालित कुनै शैक्षिक कार्यक्रम संचालन गर्न पाउने छैन ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम शैक्षिक कार्यक्रम, शैक्षिक परामर्श सेवा, त्रिज कोर्स, भाषा शिक्षण कक्षा वा पूर्व तयारी कक्षा वा विदेशी मुलुकमा संचालित कुनै शैक्षिक कार्यक्रम संचालन गर्न अनुमति लिने सम्बन्धित व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

४६. प्रगति विवरण बुझाउनु पर्ने

संस्थागत विद्यालयले प्रत्येक वर्ष तोकिए बमोजिमका विवरण सहित प्रगति विवरण गाउँपालिका कार्यालयमा बुझाउनु पर्नेछ ।

४७. दण्ड सजाय

- (१) कसैले विद्यालयको सम्पति हिनामिना वा नोक्सान गरेमा त्यस्तो व्यक्तिलाई मुद्दा हेर्ने अधिकारीले विगो असुल गरी विगो बमोजिम जरिवाना गर्न सक्नेछ ।
- (२) कसैले देहायका कार्य गरेमा, गर्न लगाएमा वा सो कार्य गर्न सहयोग पुऱ्याएमा त्यस्तो व्यक्तिलाई कसुरको मात्रा हेरी कानूनले तोके बमोजिम सजाय हुनेछ;
 - (क) प्रश्न पत्रको गोपनीयता भंग गरेमा,
 - (ख) उत्तर पुस्तिका परीक्षण गर्दा लापरवाही वा गैर जिम्मेवारीपूर्वक कार्य गरेमा,
 - (ग) परीक्षा केन्द्रमा सम्बन्धित पदाधिकारीको स्वीकृति वेगार प्रवेश गर्न प्रयत्न गरेमा वा प्रवेश गरेमा वा परीक्षा केन्द्र नियन्त्रणमा लिई आमर्यादित काम गरेमा,
 - (घ) परीक्षाफल प्रकाशनमा अनियमितता गरेमा,
 - (ङ) अरूको तर्फबाट परीक्षा दिएमा,
 - (च) परीक्षाको मर्यादा भंग हुने अन्य कुनै कार्य गरेमा,
 - (छ) विद्यार्थी भर्ना गर्दा दान उपदान वा कुनै रकम लिएमा,
 - (ज) अनुमति नलिई कुनै शैक्षिक कार्यक्रम, शैक्षिक परामर्श सेवा, त्रिज कोर्स, भाषा शिक्षण कक्षा तथा पूर्व तयारी कक्षा संचालन गरेमा,
 - (झ) कानून विपरीतको अन्य कार्य गरेमा ।
- (३) देहाएका अवस्थामा नीजि श्रोतका शिक्षक बाहेक अन्य दरबन्दीका शिक्षकलाई पठनपाठनमा बाधा नपर्ने गरी गाउँपालिकाको प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतको सामान्य निर्देशनमा गाउँ शिक्षा अधिकारीले गाउँपालिकाको क्षेत्र भरि सरूवा गर्न सक्ने छ ।
- (क) विद्यार्थीहरूबाट कुनै शिक्षक उपर ब्यापक गुनासो आएमा ।

- (ख) स्थानीय शिक्षक भएकै कारण कार्यसम्पादनमा कमी कमजोरी भएको ठहर विद्यालय व्यवस्थापन समितिले गरेमा ।
- (ग) शिक्षकको बानी, व्यवहार, आचरण तथा नैतिक पतन देखिने क्रियाकलाप सम्बन्धि विवाद सिर्जना भएमा ।
- (घ) शिक्षकले विद्यालय समयमा मद्यपान गरी आएमा वा विद्यालय परिसरमा धुम्रपान गरेमा ।
- (४) कुनै शिक्षक विना सुचना विद्यालयमा अनुपस्थित भएमा वा विदा स्वीकृत नगराई विदा बसेमा उक्त अबधिको तलब कट्टा गरी राजश्व दाखिला गरिनेछ र सो अबधिलाई सेवा अबधिमा गणना गरिने छैन ।

४८. पुनरावेदन

तोकिएको अधिकारीले गरेको सजायको आदेश उपर कानून बमोजिम पुनरावेदन लाग्नेछ ।

४९. नियम बनाउने अधिकार

- (१) यस ऐनको उद्देश्य कार्यान्वयन गर्न गाउँपालिकाले आवश्यक नियम बनाउन सक्नेछ ।
- (२) यस ऐनको कार्यान्वयनको लागि गाउँ शिक्षा समितिले आवश्यक निर्देशिका बनाई लागू गर्न सक्नेछ ।

५०. संक्रमणकालिन व्यवस्था

- (१) यस ऐनले तोकिए बमोजिम हुने भनी व्यवस्था गरेको काम नियमावली नआउँदासम्म गाउँपालिकाले गर्न सक्नेछ ।
- (२) यो ऐन जारी भएपछि विद्यालयमा रिक्त रहेको दरबन्दीमा विज्ञापनको अनुमति गाउँपालिकाले दिन सक्नेछ ।

५१. बाधा अड्काउ फुकाउने अधिकार

यस ऐनको उद्देश्य कार्यान्वयन गर्न कुनै बाधा अड्काउ परेमा गाउँपालिकाले त्यस्तो बाधा अड्काउ हटाउन ओदश जारी गर्न सक्नेछ र त्यस्तो आदेश ऐनमा परे सरह मानिनेछ ।

५२. बचाउ र लागू नहुने

- (१) यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेका नियममा लेखिए जति कुरामा सोही बमोजिम र नलेखिएको कुरामा प्रचलित कानून बमोजिम हुनेछ ।
- (२) यस ऐनमा लेखिएको कुनै कुराले पनि विद्यालयको सम्पति हिनामिना गरेको कसुरमा भ्रष्टचार निवारण ऐन, २०१७ अन्तर्गत कारवाही चलाउन बाधा पर्ने छैन ।
- (३) संविधानसँग बाभिएको यस ऐनका दफा तथा उपदफाहरू बाभिएको हदसम्म स्वतः निष्कृत हुनेछ ।
- (४) यस अघि कानून बमोजिम नियुक्त शिक्षक/कर्मचारीहरूलाई नेपाल सरकारले दिइदै आएको सुविधामा कुनै किसिमको कटौती गरिने छैन तर यो व्यवस्थाले कानून बमोजिम दण्ड, सजाय र कारवाही गर्न बाधा पर्ने छैन ।

२०७४/०७/०२

आज्ञाले

भक्त बहादुर राई

(प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत)

प्रकाशित मिति: २०७५/०१/२८